

Oikeusvaltio tarvitsee yhä K. J. Ståhlbergin rohkeutta

Ensimmäisen presidenttimme työn jäljet näkyvät Suomessa edelleen.

TÄNÄÄN KESKIVIIKKONA on kulunut tasan 150 vuotta siitä, kun Kaarlo Juho Ståhlberg syntyi. Hänet muistetaan suurena valtiomiehenä, kansakunnan eheyttäjänä sekä tasavallan ja oikeusvaltion rakentajana. Ståhlbergin vapaamieliset, humaanit ja sosiaalista oikeudenmukaisuutta korostavat näkemykset löivät leimansa suomalaisen yhteiskuntaan.

Ståhlbergin johtotähtiä olivat sananvapaus, yleinen äänioikeus ja oikeusturva. Hänen tunnuslauseensa oli ”Kansanvaltainen edistys lain pohjalta”.

Ståhlberg liittyi jo 1890-luvun alkupuolella niin sanottuun Päivälehdessä piiriin ja ajoi vapaan lehdistön asiaa.

Autonomian lopulla Ståhlberg toimi virkamiehenä, senaattorina, kansanedustajana ja eduskunnan puhemiehenä sekä professorina. Itsenäisessä Suomessa hänestä tuli vuonna 1918 korkeimman hallinto-oikeuden ensimmäinen presidentti.

STÅHLBERG oli vuonna 1917 asetun perustuslakikomitean puheenjohtajana tasavallaisen hallitusmuodon pääarkkitehti. Sisällissodan jälkeen vuonna 1918 konservatiivit ryhtyivät tavoittelemaan monarkiaa ja vastustivat tasavaltaa, joka oli tuolloin vähän kokeiltu valtiomuoto. Keväällä 1918 Euroopassa oli Venäjän lisäksi kolme tasavaltaa – Ranska, Sveitsi ja San Marino.

Vuoden 1919 hallitusmuoto sovittelee tasavallassa yhteen kaksi maailmankatsomusta: vuoden 1906 eduskuntauudistukseen sekä yleiseen ja yhtäläiseen äänioikeuteen nojaavan parlamentarismien ja vanhan kustavilaisen hallitsijanvallan perinteen.

Eduskunta ja presidentti muodostivat kaksi vallankäytön napaa. Presidentti sai vahvat valtaoikeudet. Toisaalta ilmaistiin eduskunnan asema ylimpänä valtioelimenä. Jännitteistä huolimatta hallitusmuoto oli ainoa maailmansodan jälkimainingeissa säädetyistä Euroopan perustuslaeista, joka säilyi viime vuosiin. Sen pohjalta muotoutui nykyinen perustuslaki.

Ståhlberg valmisti myös keskeiset asiakirjajulkisuutta sekä hallintoa ja sen muutoksenhakua koskevat uudistukset. Ne ovat olleet hallinnon avoimuuden ja oikeusturvan, Suomen brändin, perusta. Nämä lait ovat pitäneet Suomen kärkisijoilla verrattaessa oikeusvaltioita ja korruption vähäisyyttä.

EDUSKUNTA valitsi Ståhlbergin vuonna 1919 ensimmäiseksi tasa-

vallan presidentiksi. Vastaehdokas, C. G. E. Mannerheimia, kannattivat armeija, suojeluskunnat, jääkärit ja monarkistit.

Presidentin ensimmäisiä tehtäviä olivat sisäpoliittisen tilanteen rauhoittaminen, valtioelinten toiminnan käynnistäminen sekä tasavallan ulkosuhteiden järjestäminen.

Ståhlberg kannatti maltillista ulkopoliittikkaa ja teki realistisia tilannearvioita. Sisäpolitiikassa Ståhlberg karttoi sekaantumista valtioneuvoston toimiin, vaikka hän käytti lujakiin otteita. Epäröimätön toiminta riitti laukaisemaan kriisit.

Ståhlbergin kaudella kiisteltiin muun muassa punavankien armahamisesta, Itä-Karjalan kysymyksestä ja Ahvenanmaan asemasta. Ilmapiiiriä kiristivät sisäministeri Heikki Ritavuoren murha, suojeluskuntaselkkaus ja jääkärikapina.

Ståhlbergin valmistelemat lait ovat olleet Suomen brändin perusta.

KUN puoluejärjestelmä vasta muotoutui, tasavallan rakentaminen oli presidentin käsissä. Ståhlberg nimitti seitsemän hallitusta ja valitsi avainministerit. Vuonna 1924 hän päätti ”tynkäeduskunnan” hajottamisesta ja uusista vaaleista.

Presidenttikauden päättyessä vuonna 1925 Suomessa oli toimiva valtiollinen järjestelmä. Kansakunta oli rauhoittunut ja suhteet ulkomaailmaan oli järjestetty. Ståhlberg kieltäytyi instituutioiden kehittämisen nimissä toisesta toimikaudesta.

Kun Suomi kamppaili 1930-luvulla oikeistoradikalismien kanssa, Lapuan liikkeen kyyditettäväksikin joutunut Ståhlberg suostui kahdesti presidenttiehdokkaaksi. Hän jäi molemmilla kerroilla yhden valitsijamiesäänän päähän valinnasta.

Ståhlbergilla oli selkeä näkemys yhteiskunnan kehityksestä, kansakunnasta ja sen tulevaisuudesta. Nytkin tarvitaan määrätietoista sovittelua ja rohkeutta: uudistuksia pitäisi toteuttaa ihmisten näkökulmasta, kilpailukyvyistä ja hyvinvoinnista huolehtien sekä sosiaalisia oikeudenmukaisuutta turvaten.

Pekka Hallberg

Kirjoittaja on oikeustieteen ja valtiotieteiden tohtori, joka oli korkeimman hallinto-oikeuden presidentti vuosina 1994–2012. Hän on K. J. Ståhlbergin säätiön hallituksen puheenjohtaja.